

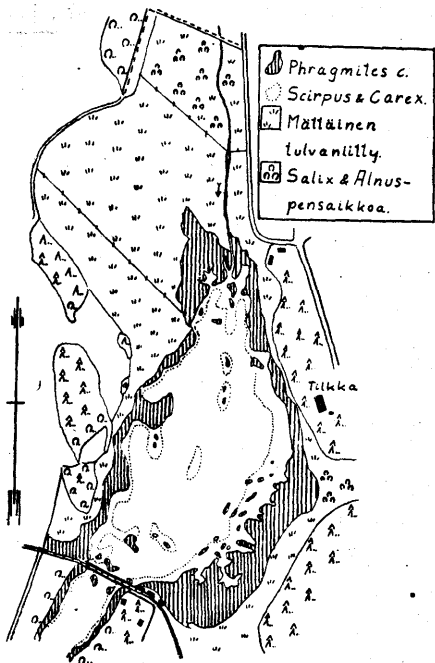
Huomioita Pikku-Huopalahden pesimälinnustosta vuosina 1934—37.

KALEVI RAITASUO (ROOS).

Helsingin välittömässä läheisyydessä sijaitsee vähäinen, maatuva merenlahti, Pikku-Huopalahti, joka nykyisin jo on menettänyt paljon merkitystään lintujen suosimana pesimisalueena, vaikka sitä vielä kymmenisen vuotta sitten saattoi syystä nimittää lintulahdeksi. Mikään ensi luokan lintuparatiisi P.-H. ei koskaan ole ollut suppean pinta-alansa asettamien rajoitusten ja vuosi vuodelta laajenevan kaupunkiasutuksen häiritsevän vaikutuksen vuoksi. — Jotta Pikku-Huopalahden entinen laatu ja eräs käänteen tekevä vaihe sen linnuston kehityksessä eivät kokonaan painuisi unohduksiin, katson olevan syytä esittää muutamia havaintojani p. o. vuosilta, siitäkkin huolimatta, että ne osin ovat yksipuolisia ja puutteellisia.

Sijainti ja luontosuhteet.

Pikku-Huopalahti sijaitsee Helsingin luoteispuolella, Munkkiniemen yhdyskunnan alueella. Se on Helsinkiä lännessä rajoittavan lahden poukama, työntyen pohjoiskoilliseen runsaan kilometrin pituisena ja keskikohdaltaan n. 550 m:n levyisenä pullonmuotoisena lahdelmana (kts. karttaa!). Asutus ja viljelmät rajoittavat tutkimusalueita joka taholta välittömästi: etelässä Munkkiniemen raitiolinja siltoineen, lännessä pienien sekametsikköjen jono niihin liittyvine peltokaistoinen, pohjoisessa pellot ja Reijolan lastentarhan alue sekä idässä Haagan maantie ja Tilkan sotilassairaalan alue. P.-H. on kauttaaltaan hyvin matala, kesällä vain 10—30 cm (syvin uoma keskellä 40—50 cm) syvyinen, mutapohjainen ja miltei makeavetinen. Sen pohjoisperukkaan laskee n. 5 m:n levyinen puro, joka useimpina keväinä tulvii, peittäen varsinkin lahden pohjoispuolisen laajan niityn suureksi osaksi veden alle. P. o. mätäsniitty, jonka pinta-ala on n. 25 ha (suotyyppe: tulvaneva) muuttuu pohjoisosassa vesiperäiseksi *Salix*-lajien luonnehtimaksi pensaikoksi. Saman tyyppinen niitty reunustaa lahden kaikkia rantoja, muualla tosin vain 10—60 m:n levyisenä kaistana. P.-H:n leimaa-antavin kasvilaji on *Phragmites communis*, joka rehevimmillään yli kahden metrin korkuisena, 150 m leveänä vyöhykkeenä kietoo rantamia, muo-

Tutkimusalue.

(Untersuchungsgebiet. Mättäinen tulvaniitty = bältige Überschwemmungswiese; pensaikkoa = Gebüsch.)

dostaen lukemattomia lahdelmia ja niemekkeitä sekä suuren joukon erillisiä ruoko-„saa-ria“, jotka vuosien kuluessa vähitellen sulautuvat levittäytyvään pääkasvustoon. Järvi-ruo'ikkoon liittyy avoveteen päin mentäessä seuraavana kehänä edellistä hieman ka-peampi *Typha*-, *Scirpus*- ja *Carex*-lajien muodostama kasvustovyöhyke. Kellu- ja uposkasveista ovat valtalajeja *Sparganium*, *Myriophyllum* ja *Potamogeton* spec., jotka loppukesällä täyttävät rantavedet pintaa myöten massoillaan.

Pesimälajit.

Pikku-Huopalahdella pesi p.o. vuosina yhteensä 22 lintulajia, joista kuitenkin vain seuraavat 15 vakiintuneesti jokakesäisinä: *Emberiza schoeniculus*, *Anthus pratensis*, *Motacilla flava*, *Motacilla f. thunbergi*, *Acrocephalus schoenobaenus*, *Saxicola rubetra*, *Anas platyrhynchos*, *Anas crecca*, *Anas penelope*, *Spatula clypeata*, *Nyroca fuligula*, *Vanellus vanellus*, *Capella gallinago*, *Crex crex* ja *Fulica atra*.

Porzana porzana osoitti esiintymisessään epätasaisuutta puuttuen kesällä 1934.

Loput 6 lajia: *Anas querquedula*, *Nyroca ferina*, *Podiceps cristatus*, *Philomachus pugnax*, *Numenius arquata* ja *Larus ridibundus* totesin pesivinä vain yhtenä tai kahtena kesänä, joten niitä voi pitää tilapäisinä pesimälajeina. Heinätävi on siksi harvinainen sopivillakin biotoopeilla E.-Suomessa, että on ymmärrettävää sen täydellinen puuttuminen joinakin vuosina. Punanarskun harvinaisuus, vaikka sen sukulainen tukkanarsku oli P.-H:n valtalajeja, johtui ilmeisesti sopivien avovesien puuttumisesta sekä k. o. lajin luon-

teenomaisesta arkuudesta; häiritseehän raitiotieliikenne ja rannoille tunkeutuva asutus varsin tuntuvasti lahden lintuelämää. — Ollen kauttaaltaan hyvin matala, P.-H. ei voi tarjota myöskään silkkiuikun vaatimia suht. väljiä kalavesiä, joten on yllättävää, että laji lainkaan on pesinyt lahdella. Sen sijaan luulisi lahdenperukan avaran niityn houkuttelevan sellaista lintua kuin kuovia pesimään siellä vakituisesti. Samoin saattaisi odottaa naurulokin, joka aina kesäisin oleilee P.-H:lla monikymmen- jopa parisatapäisinä pareina, asettuneen sinne kanta-asukkaaksi. Viimeinen tämän ryhmän laji, suokukko, jäi poikkeuksellisesti v. 1937 koko kesäksi lahdelle, jossa se tavallisesti esiintyy vain muuttovieraana, ja pesi pohjoispuolen tulvaniityllä.

Seuraavasta asetelmasta ilmenee vakinaisten pesimälajien keskinäinen runsausjärjestys. Suhdelukuna on käytetty vuosien 1934:n ja 1935:n arvioitujen parilukujen keskiarvoja, koska niitä voinee pitää lähinnä entistä normaalitilaa vastaavina.

Motacilla flava	} 19	Vanellus vanellus	5
Motacilla f. thunbergi		Anthus pratensis	5
Acrocephalus schoenobaenus	17.5	Anas crecca	4
Anas platyrhyncha	12.5	Capella gallinago	3
Fulica atra	12	Saxicola rubetra	3
Nyroca fuligula	9	Crex crex	2
Emberiza schoeniclus	8.5	Anas penelope	2
Spatula clypeata	8		

Näistä yksistään viisi ensimmäistä lajia edustaa 60 %:a parilukujen yhteissummasta.

P.-H:lla pesineiden vesilintulajien runsaussuhteita neljävuotiskautena 1934—37 kuvaa havainnollisimmin laskelma, missä kunkin lajin lukumäärien keskiarvot esitetään prosentteina yleisimmän, *Anas platyrhynchan* luvusta:

Anas platyrhyncha	100	Anas penelope	14
Fulica atra	81	Nyroca ferina	9
Nyroca fuligula	72	Anas querquedula	7
Spatula clypeata	60	Podiceps cristatus	2
Anas crecca	30		

Muutoksia pesimälinnustossa.

Taulukosta 1 selviävät P.-H:lla todettujen pesimälajien vuotuiset arvioidut pariluvut. Muutamien toisarvoisten lajien (*Anthus pratensis*, *Anas penelope*, *Capella gallinago*, *Porzana porzana*

arvioiden virheprosentti saattaa olla huomattava, mutta valtalajien suhteen luvut antanevat likimäärin oikean kokonaiskuvan p. o. ajanjaksolta. — Jo pintapuolinenkin taulukon tarkastelu osoittaa, että vuosi 1935 edustaa useiden lajien suhteen maksimia. Kesä oli ilmeisesti sääsuhteiltaan erityisen edullinen. Vain *Nyroca fuligula* on poikkeus yleissuunnasta. Huomiota herättää edelleen seuraavan vuoden lukumäärien osittain miltei romahdusmainen pieneneminen ja vielä v. 1937 jatkuva lintukannan taantuminen. Ilmiö johtui pääasiallisesti siitä, että kevättalvella 1936 P.-H:n eteläpuoliskon poikki asennettiin valtaviemäriputki, joka koko kevään ja kesän oli näkyvässä korkealla vedenpinnan yläpuolella, eristäen padon tavoin lahden laajan eteläosan. Lisäksi kevät ja kesä olivat harvinaisen vähäsaateiset, ja kevättulva jäi tulematta, mistä seurasi, että pääosa lahtea oli pesimisaikana haisevana liejukkona, jonka vain keskustassa halkoi kapea vesialue. Samoihin aikoihin ruvettiin puron lasku-

Taulukko 1. Pesimälajien arvioidut vuotuiset pariluvut.
(Anzahl Brutpaare 1934—37)

	1934	1935	1936	1937
<i>Emberiza schoeniclus</i>	8	9	7	7
<i>Anthus pratensis</i>	5	5	5	4
<i>Motacilla flava</i>	18	20	16	14
<i>Motacilla f. thunbergi</i>				
<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	17	18	14	12
<i>Saxicola rubetra</i>	3	3	2	2
<i>Anas platyrhynchos</i>	10	15	10	8
<i>Anas crecca</i>	4	4	3	2
<i>Anas querquedula</i>	0	1	2	0
<i>Anas penelope</i>	2	2	1	1
<i>Spatula clypeata</i>	6	10	5	5
<i>Nyroca ferina</i>	2	2	0	0
<i>Nyroca fuligula</i>	12	6	8	6
<i>Podiceps cristatus</i>	1	0	0	0
<i>Vanellus vanellus</i>	4	6	4	3
<i>Philomachus pugnax</i>	0	0	0	1
<i>Numenius arquata</i>	0	1	0	0
<i>Capella gallinago</i>	3	3	3	2
<i>Larus ridibundus</i>	0	4	0	0
<i>Porzana porzana</i>	0	1	2	1
<i>Crex crex</i>	2	2	2	1
<i>Fulica atra</i>	12	12	6	5
Yhteensä	109	124	90	74

kohtaa lahden perukassa käyttämään laajassa mitassa kaatopaikana, joka toimenpide ennen pitkää merkitsi paikalliselle runsaalle linnustolle yhtä tuhoisaa iskua kuin lokaviemäri lahden kaakkoisosan rehevien kasvustojen lintukannalle. Samaan negatiiviseen suuntaan vaikutti vielä kesällä alkanut viikonloppuhuviloiden rakentaminen lahden itärannalle.

Pesimälinnusto voidaan jakaa pesimisbiologisesti toisistaan selvästi erottuviin ryhmiin tärkeimpien kasvillisuusvyöhykkeitten mukaan. Vähäisen havaintoaineuksen vuoksi rajoitetaan tässä vain kolmeen:

I. *Tulvaniittyjen pesimälajit.*

<i>Anthus pratensis</i>	<i>Nyroca fulicula</i>
<i>Motacilla flava</i>	<i>Vanellus vanellus</i>
<i>Motacilla f. thunbergi</i>	<i>Philomachus pugnax</i>
<i>Saxicola rubetra</i>	<i>Numenius arquata</i>
<i>Anas crecca</i>	<i>Capella gallinago</i>
<i>Anas querquedula</i>	<i>Crex crex</i>
<i>Spatula clypeata</i>	

II. *Kuivapohjaisen ruo'ikon pesimälajit.*

<i>Emberiza schoeniclus</i>	<i>Anas penelope</i>
<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	<i>Nyroca fuligula</i>
<i>Anas platyrhynchos</i>	

III. *Vesiperäisten ruoko-, kaisla- ja sarakasvustojen lajit.*

<i>Nyroca ferina</i>	<i>Porzana porzana</i>
<i>Podiceps cristatus</i>	<i>Fulica atra</i>
<i>Larus ridibundus</i>	

Koska *Nyroca fuligula* pesii P.-H:lla pesälöytöjen mukaan yhtä usein niityllä kuin kuivassa ruo'ikossa, on se otettu kumpaankin ryhmään. Taulukossa 2, josta ilmenee kunkin sarjan parilukujen summa eri havaintovuosina, on tukkanarskun arviomäärä jaettu puoliksi I:n ja II:n kesken.

Taulukko 2. Eri ekologisten ryhmien pariluvut.
(Anzahl Brutpaare ökologisch gruppiert: I. Überschwemmungswiesen, II. Röhrichte auf festem Boden, III. Wasserröhrichte.)

	1934	1935	1936	1937	
I ryhmä	51	58	46	37	paria
II "	43	47	36	31	"
III "	15	19	8	6	"
Σ	109	124	90	74	paria

Selvemmän käsityksen kunkin ryhmän muutoksista saa, kun vuoden 1934:n summia pidetään peruslukuina ja seuraavien vuosien luvut lasketaan prosentteina niistä:

Taulukko 3. Suhteelliset pariluvut.
(Relative Paaranzahlen in den ökologischen Gruppen
[1934 = 100].)

	1934	1935	1936	1937
I ryhmä	100	114	90	72
II ”	100	109	84	72
III ”	100	126	53	40
Σ	100	114	82	68

Taulukosta 2 ilmenee, että valtaviemärin ja kaatopaikan häiritsevä vaikutus sai aikaan eri ryhmissä numerollisesti likimain saman suuruiset vähennykset, mutta 3 taulukon luvut osoittavat jälkimmäisen (III) ryhmän kärsineen suhteellisesti pahimmin, poiston noustessa lähes 60 %:iin. Ilmiö on ymmärrettävä siten, että edellä mainittujen negatiivisten tekijöiden häiritessä saman verran useimpia lajeja, lahden kuivuminen sen sijaan haattasi ensikädessä rantamatalikkojen linnuston pesimistä ja ravinnon saantia.

Pesimishavainnot.

Eri lajien pesiä löytyi vuosina 1934—37 kaikkiaan 78. Niiden alueellinen jakaantuminen oli sikäli yksipuolinen, että kokonaista 74 % pesistä sijaitsi lahden pohjoispäässä, nimittäin 44 % tulvaniityllä ja 30 % pohjoisperukan suuressa ruo'ikossa. Pesimälinnuston pääosa keskittyikin selvästi tutkimusalueen suhteellisen rauhalliseen pohjoisosaan, ei tosin niin täydellisesti kuin pesälöydöt osoittavat. — Seuraavassa luettelo pesimishavainnoista:

Motacilla f. flava L. 5 pesää tulvaniityllä, 1 mätäsniityllä.

29. VI. 34 5 melk. lentokyk. poik.

30. V. 35 6 munaa.

30. V. 35 2 munaa.

7. VI. 35 7 ”

” 2 ”

1. VI. 37 4 ”

Motacilla flava thunbergi Billb. Keltavästäräkin alalajien keskinäisestä runsaussuhteesta ei ole täsmällisiä havaintoja. Kuitenkin useimmat P.-H:lla pesivistä pareista käsitykseni mukaan olivat pohjan-keltavästäräkkejä, ainakin v. 1937. 2 pesää niityllä.

10. VI. 35 2 munaa + 7 vastakuor. poik.
 5. VI. 36 tyhjä pesä; 9. VI. 4 munaa; 13. VI. 6 munaa.

Acrocephalus schoenobaenus (L.). 4 pesää ruo'ikossa.

5. VI. 34 4 munaa; poikaset kuoriutuivat 20. VI.; 29. VI. poikaset
 höyhenpeitteiset.
 1. VI. 36 1 muna; 5. VI. 5 munaa.
 9. VI. 36 5 munaa.
 23. V. 37 valmis tyhjä pesä; 1. VI. 6 munaa; 18. VI. isot paljaat poikaset.

Emberiza sch. schoeniclus (L.). 3 pesää ruo'ikossa.

10. V. 36 6 munaa; kuor. 29. V.
 9. VI. 36 5 " " 22. VI.
 23. V. 37 6 " " 1. VI.; 8. VI. pojat höyhenpeitteiset.

Anas p. platyrhyncha L. 19 pesälöydöstä 17 oli ruo'ikoissa ja
 vain 2 niityillä. Yhtään pesää ei löytynyt ympäristön metsistä!

16. V. 34 10 munaa	7. VI. 35 6 munaa	
20. V. 34 11 "	3. V. 36 7 "	(kuor. 29. V.)
12. V. 35 9 "	" 6 "	
" 10 "	" 4 "	
" 6 "	" 3 "	
16. V. 35 10 "	4. VI. 36 4 "	
19. V. 35 8 "	9. V. 37 5 "	
" 6 "	23. V. 37 4 "	
26. V. 35 8 "	1. VI. 37 5 "	(vahv. haud.).
30. V. 35 5 "		

Poikuehavaintoja:

2. VI. 34 2 untuvapoikuetta (2 + 8)
 30. V. 35 5 " (5 + 5 + 7 + 8 + 11)
 13. VI. 36 3 " (6 + 7 + 8)
 29. VII. 37 4 puolikasv. poik. (uusintapesye!)

Anas c. crecca L. 3 pesää metsäniityllä.

16. V. 34 7 munaa 30. V. 35 8 munaa
 26. V. 35 4 "
 7. VI. 34 untuvapoikue (4).

Anas querquedula L.

3. VI. 35 10-munainen pesä korkeassa saraikossa mättäiden välissä.

Anas penelope L.

16. V. 34 6-munainen pesä ruo'ikossa.

Spatula clypeata (L.). 10 pesää mätäsniityllä.

20. V. 34	8 munaa	3. VI. 35	10 munaa
16. V. 35	11 "	7. VI. 35	8 "
"	11 "	29. V. 36	7 "
19. V. 35	6 "	"	13 "
30. V. 35	10 "	24. V. 37	11 "

Nyroca fuligula (L.) 3 pesää ruo'ikossa, 3 niityllä.

7. VI. 34	1 muna	31. V. 36	3 munaa
3. VI. 35	11 munaa	22. VI. 36	10 "
7. VI. 35	7 "	1. VI. 37	7 "
9. VI. 36	14 untuvapoikasta		
22. VI. 36	8 "		

Vanellus vanellus (L.). 10 pesää niityllä.

16. V. 35	4 munaa		
"	3 "		
18. V. 35	4 "		
"	2 "		
19. V. 35	4 "		
28. V. 35	2 "	(uusintapesye!)	
26. IV. 36	tyhjä valmis pesä;	28. IV. 2 munaa;	3. V. 4 munaa
10. V. 36	4 munaa; kuor.	29. V.	
17. V. 36	4 "	" "	"
31. V. 36	4 "	" "	4. VI.
27. V. 35	4 untuvapoikasta		
10. VI. 35	4 vastakuor. poikasta.		

Philomachus pugnax (L.).

23. V. 37 Kostealla niityllä heinikossa 4 munaa; 8. VI. pesä hyljätty. 2 munaa rikottu (vrt. *Ornis Fennica* 1937, s. 79).

Numenius a. arquata (L.).

16. V. 35 3 munaa niityllä ruo'ikon rajassa. Pesä tuhoutui myöhemmin.

Capella g. gallinago (L.). 2 pesää niityllä.

18. V. 35 4 munaa 1. VI. 35 4 munaa (kuor. 6. VI.)

Larus ridibundus L.

19. V. 35 4-pesäinen yhdyskunta Phragmites-Scirpus-saaressa. Pesyeet täysilukuiset.

Fulica a. atra L. 4 pesää Scirpus-, 1 Phragmites & Scirpus-, ja 1 Typha-kasvustossa.

20. V. 34	6 munaa	12. V. 35	5 munaa
"	7 "	26. V. 35	8 "
5. VI. 34	6 "	30. V. 35	6 "
2. VI. 34	2 pientä untuvapoikasta.		
9. VI. 36	6 " "		
21. VI. 37	5 kookasta "		

Pesimälajien muutto.

Koska syysmuuttohavainnot ovat jääneet perin puutteellisiksi, rajoitetaan seuraavassa vain kevätmuuttoaikoihin. Taulukossa 4 manitaan päivämäärät, jolloin kevään ensimmäinen yksilö on nähty tai kuultu P.-H:lla. Huomattavasti myöhästyneet havainnot on jätetty pois.

Taulukko 4. Muuttolintujen saapuminen.
(Ankunft der Zugvögel.)

	1934	1935	1936	1937
<i>Emberiza schoeniclus</i>		17. IV	19. IV	17. IV
<i>Anthus pratensis</i>	25. IV		19. IV	17. IV
<i>Motacilla flava</i>	1. V	28. IV	3. V	1. V
<i>Motacilla f. thunbergi</i>			29. V	9. V
<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	10. V	10. V	10. V	9. V
<i>Saxicola rubetra</i>	16. V	10. V	25. V	9. V
<i>Anas platyrhyncha</i>	12. IV	10. IV	13. IV	11. IV
<i>Anas crecca</i>	25. IV	13. IV	19. IV	17. IV
<i>Anas querquedula</i>			10. V	1. V
<i>Anas penelope</i>	25. IV	18. IV	19. IV	
<i>Spatula clypeata</i>	25. IV	17. IV	19. IV	
<i>Nyroca ferina</i>	28. IV			
<i>Nyroca fuligula</i>	1. V	5. V	26. IV	1. V
<i>Podiceps cristatus</i>	25. IV	17. IV		
<i>Vanellus vanellus</i>	12. IV	13. IV	14. IV	11. IV
<i>Philomachus pugnax</i>	16. V	18. V	17. V	9. V
<i>Numenius arquata</i>		13. IV.	14. IV	17. IV
<i>Capella gallinago</i>	25. IV	17. IV	14. IV	17. IV
<i>Larus ridibundus</i>		13. IV	14. IV	11. IV
<i>Porzana porzana</i>			21. V	23. V
<i>Crex crex</i>	10. V	22. V	24. V	9. V
<i>Fulica atra</i>	12. IV	13. IV	19. IV	17. IV

Muuttoaikoja silmällessä huomio kiintyy ennen muuta *Nyroca fuligulan* tavattoman myöhäiseen saapumiseen. Esim. Isolle-Huopalahdelle ja Viikiin laji tulee viikkoa, paria aikaisemmin. Ilmiö lie-nee johtunut siitä, että P.-H. kauttaaltaan hyvin matalana jäätyy yleensä pohjaa myöten ja sulaa melko hitaasti, muodostaen aluksi aivan matalia jäänpäällisiä sulia, joissa vain puolisukeltajat viihtyvät.

Zusammenfassung¹⁾: Die Brutvogelfauna der Brackwasserbucht Pikku-Huopalahti bei Helsinki. Die Bucht Pikku-Huopalahti liegt am Nordweststrand der Stadt, an allen Seiten von Kulturgelände (Wiesen, Äcker, Willabebauung) umgeben. Die grösste Breite beträgt etwa 550 m, die Tiefe im Sommer nur 10—30 cm. Das Wasser ist beinahe süss. Die offene Wasserfläche, die allerdings im Spätsommer von einem dichten Teppich von *Sparganium*-, *Myriophyllum*- und *Potamogeton*-Arten bedeckt wird, ist von einem 150 m breiten *Phragmites*-Bestand umsäumt. Mitberücksichtigt wird auch die umgebende bültige, stellenweise gebüschtragende Überschwemmungswiese (Karte S. 136).

Die Brutvogelfauna besteht aus 22 Arten, davon 15 regelmässig brütend. Die Paaranzahl der letzteren (als Mittel der Jahre 1934 und 1935) geht aus der Zusammenstellung S. 137 oben, die relative Anzahl der Wasservögel (*Anas platyrhynchos* = 100) aus der Zusammenstellung S. 137 unten hervor. Eingehender werden die Zahlenverhältnisse der verschiedenen Jahre durch die Tabelle 1 beleuchtet. Auffallend ist der seit 1935 stattgefundene rasche Rückgang der Brutvögel, der vor allem durch verschiedene Kulturmassnahmen (Anlage einer Kloake, Ingebrauchnahme eines Teils des Ufers für Abfälle, u. a. m.), teils auch durch die aussergewöhnliche Trockenheit des Sommers 1936 bedingt wurde. Die Tabellen 2 und 3 veranschaulichen die Veränderung innerhalb drei ökologischer Gruppen. Am meisten hat die Fauna der Wasserröhrichte gelitten. Im Kapitel S. 140—143 werden die Nestfunde, in der Tabelle 4 die Ankunftszeiten der Brutvögel wiedergegeben. Auffallend ist die starke Verspätung der Reiherente im Verhältnis zu umgebenden Gebieten, ein Umstand, der wohl durch den späten Eisgang in der Bucht bedingt wird.

¹⁾ Von der Redaktion.